

ποιοῦν τὴν ἐπίδρασιν τῆς Γερμανικῆς φιλοσοφίας ἐπὶ τοῦ Ἑλληνος ποιητοῦ, ἐνῶ ὅλοι σχεδὸν οἱ νεώτεροι ἐξαιροῦν κυρίως τὴν Ἰταλικὴν τοιαύτην. Τὴν τελευταίαν μελετᾷ ὁ κ. Brandenburg εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν, ἐργασίαν πλουσίως τεκμηριωμένην καὶ ἀποδεικνύουσαν τελείαν γνῶσιν ὅλης τῆς σχετικῆς πρὸς τὸν Σολωμὸν βιβλιογραφίας μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Τὸ συμπέρασμα τῆς μελέτης τοῦ Ὁλλανδοῦ φιλολόγου εἶναι, ὅτι ὁ Σολωμός, παρ' ὅλην τὴν Ἰταλικὴν ἐπίδρασιν, ἀπέμεινε κατὰ βάθος Ἑλληνας ποιητής.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ

Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ.— *Μικρὰ Ἀκρόπολις καὶ λίθιναι περὶ αὐτὴν ἀρχαῖαι καλύβαι ὑπερθεῖν τῆς θέσεως Μπέη ἐν Μαραθῶνι.*

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ.— *Περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ πρωτοψάλτου, ὑπὸ Κ. Μ. Ράλλη**.

Τοῦ πρωτοψάλτου τὸ ἀξίωμα:

Ι.— καταλέγεται ἐν τῷ εὐωνύμῳ χορῷ ὑπὸ μὲν τῆς ἐρμην. ὄφφικίων Μ. ἐκκλησίας¹ ἐν τῇ τρίτῃ πεντάδι, τῇ τάξει δεύτερον καὶ δὴ, μετὰ τοὺς δύο πριμικηρίους καὶ πρὸ τοῦ προξίμου, ὑπὸ δὲ τοῦ ἐν τῷ Μ. Εὐχολογίῳ καταλόγου ὄφφικ. τῇ τάξει δωδέκατον, ὑπὸ Κωδίνου δὲ τοῦ Κουροπαλάτου ὄφφικ. Μ. ἐκκλησίας² ἐν τῇ ἐβδόμῃ πεντάδι τῇ τάξει πρῶτον καὶ δὴ, πρὸ τῶν δύο δομεστίκων τοῦ πρώτου χοροῦ καὶ τοῦ δευτέρου, ὑπὸ δὲ τῆς ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἐκδ. Γεδεῶν σ. 109, ἐν τῇ ὀγδόῃ πεντάδι τῇ τάξει πρῶτον καὶ δὴ πρὸ τῶν δύο δομεστίκων, ὑπ' ἄλλων δὲ μετὰ τὸν κατηχητὴν καὶ πρὸ τῶν δύο δομεστίκων³, ὑπὸ δὲ τοῦ ἐν τῷ Εὐχολογίῳ ἐκδ. Γοάρου πρώτου⁴ καταλόγου ὄφφικ. ἐν τῷ εὐωνύμῳ χορῷ τῇ τάξει ὕγδοον καὶ δὴ, μετὰ τὸν βουτιστὴν καὶ πρὸ τῶν δύο δομεστίκων, ὑπὸ δὲ τοῦ δευτέρου, τῇ τάξει δωδέκατον μετὰ τοὺς δύο πριμικηρίους καὶ πρὸ τοῦ προξίμου⁵.

* Ἐξήγησις συντετημένων λέξεων:

A. D.—Acta et Diplomata, ed. Miklosich et Müller.

A. P.—Acta patriarchatus Konstantinopolitani, ed. Miklosich et Müller.

Π.—Πατριάρχης.

Π. Ε.—Πατριαρχικά ἔγγραφα, ἐκδ. ὑπὸ Κ. Δελικάνη.

Συντ.—Σύνταγμα ἱερῶν κανόνων, ἐκδ. Γ. Α. Ράλλη καὶ Μ. Ποτλῆ.

¹ Συντ., 5, σ. 534, σημ.

² Συντ., 5, σ. 533.

³ Ὅρα τῆξιν ὄφφικ. Μ. Ἐκκλησίας ἐν Συντ., 5, σ. 539.

⁴ Ὅρα ἐν σ. 225.

⁵ Ὅρα ἐν σ. 227.

II.—Δηλοῦται καὶ διὰ τῶν ὄρων χοροῦχος¹, ἀρχιδός.

III.—Ἀπαντᾷ ἀπὸ τοῦ ἰγ' αἰῶνος, ἴσως δὲ καὶ πρότερον, οὐ μόνον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλαις ἐκκλησίαις, ὡς τῇ μητροπόλει Σμύρνης², ἐν τῇ τῇ μητροπόλει Ἐφέσου ὑποκειμένη ἐκκλησίᾳ Ἀδραμυτίου³, ἐν τῇ τῆς Χίου⁴, ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Σταγῶν⁵, ἐν τῇ μητροπόλει Δυρραχίου⁶, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Ἀντιοχείας⁷, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Ἱεροσολύμων⁸.

IV.—Τῷ πρωτοψάλτῃ προσήκει:

1. Τὸ διδάσκειν τὴν ὕμνωδιαν καὶ ἐπιστατεῖν τῶν τε μελωδῶν καὶ τῶν μελωδῶν εἰς ρυθμὸν καὶ τάξιν καθιστῶν τὰ μελωδήματα, κατὰ τὴν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δυρραχίου Κωνσταντίνου τοῦ Καβάσιλα ἀπόκρισιν τοῦ ἐπισκόπου Κίτρους Ἰωάννου⁹ καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Α' Ἰουστινιανῆς Δημητρίου τοῦ Χωματιανοῦ¹⁰.

2. Τὸ ἐν ταῖς ἱεροτελεστείαις ἴστασθαι αὐτὸν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δεξιῦ χοροῦ καὶ τοῦ εὐωνύμου, ἄρχεσθαι δ' αὐτὸν πρῶτον τῆς ψαλμωδίας¹¹, κατὰ δὲ τὴν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ μητροπολίτου Δυρραχίου Κωνσταντίνου τοῦ Καβάσιλα ἀπόκρισιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Α' Ἰουστινιανῆς Δημητρίου τοῦ Χωματιανοῦ¹² τὰς ἐνάρξεις ποιεῖν ἐν τῷ ἐκφωνεῖν πρὸς τὸν ἀρχιερέα, ἢ τὸν παρόντα ἱερέα, τὸ «εὐλόγησον δέσποτα» ἐν ταῖς καθολικαῖς παννυχίσι ταῖς γιγνομέναις μάλιστα κατὰ τὰς πέντε ἡμέρας τῆς πρώτης ἐβδομάδος τῶν νηστειῶν μετὰ τὴν τῆς ἱερουργίας τῶν προηγιασμένων ἀπόλυσιν.

3. Τὸ προϊστασθαι τῶν ὑπουργούντων αὐτῷ δύο δομestίκων οἵτινες ἡγούμενοι τῶν δύο χορῶν, τοῦ δεξιῦ καὶ τοῦ εὐωνύμου ψάλλουσι σφικτούρια περιβεβλημένοι, καθάπερ καὶ ὁ πρωτοψάλτης. Τοῦναντίον ταυτίζονται τὰ ἀξιώματα πρωτοψάλτου

¹ Οὕτω κατὰ Ζωναρᾶν εἰς Λεόντ. Ἀρμένιον βιβλ. ιε', κεφ. κ', «χοροῦχος ὃν πρωτοψάλτην παραλαβε καλεῖν ἢ συνήθεια».

² Ἐν αὐτῇ πρωτοψάλτης ὑπῆρξε κατὰ τὸν ἰγ' αἰῶνα Γεώργιος ὁ Σαμουήλ. Ὅρα ἐν A. D., 1, σ. 144.

³ Ὅρα τὸ ἀπὸ Σεπτεμβρίου 1315 συνοδικὸν γράμμα τοῦ Π. Ἰωάννου ΙΓ' τοῦ Γλυκέος ἐν A. P., 1, σ. 12.

⁴ Ὅρα τὸ ἀπὸ 1579 γράμμα τοῦ ἐκεῖ κλήρου πρὸς τὸν Π. Μητροφάνην τὸν Ι', ἐν Turcogr. σ. 284.

⁵ Ἐν αὐτῇ πρωτοψάλτης ἦν λ. χ. Νικόλαός τις· ὅρα ἐν Βυζαντίδι, 2, 1911, σ. 88.

⁶ Ἐν αὐτῇ μεσοῦντος τοῦ ἰγ' αἰῶνος γίνεταί μνεία πρωτοψάλτου Γεωργίου. Ὅρα ἐν Byzantinische Zeitschrift, 14, 1905, σ. 569-571.

⁷ Ἐν αὐτῇ πρωτοψάλτης ἦν ἐν ἔτει 1766 ὁ πρότερον καπλ-κεχαγιᾶς τοῦ Π. Ἀντιοχείας Σουλβέστρου, κυρίτζης Γιαννάχης. Οὗτος συνυπέγραψε τὸ ἀπὸ 6 Αὐγούστου 1766 ἐξοφλητικὸν γράμμα τὸ βεβαιωθὲν ὑπὸ τοῦ Π. Κωνσταντινουπόλεως Σαμουήλ τοῦ Χαντζερῆ· ὅρα ἐν Π. E., 2, σ. 208-210.

⁸ Ἐν αὐτῇ μνεία γίνεταί πρωτοψάλτου ἐν τῇ συνόδῳ ἔτ. 1672· ὅρα ἐν Hardouin, 10, σ. 272.

⁹ Ὅρα ἐν Συντ., 5, σ. 413.

¹⁰ Pitra, Analecta sacra et classica, 6, σ. 660.

¹¹ Ὅρα ἐρμην. ὄφρικ. Μ. ἐκκλησίας ἐν Συντ., 5, σ. 537.

¹² Pitra, Analecta sacra et classica, 6, σ. 660.

καὶ δομestίου παρ' ἄλλων. Οὕτω κατὰ τὴν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δυρραχίου Κωνσταντίνου τοῦ Καβάσιλα ἀπόκρισιν τοῦ ἐπισκόπου Κίτρους Ἰωάννου¹, ὁ δομestικός τῶν ψαλιῶν ὁ παρὰ τινων λεγόμενος πρωτοψάλτης.

4. Τὸ ἔστιν ὅτε Α' παρίστασθαι κατὰ τὴν ἐπιβολὴν ἐκκλησιαστικῶν ποιῶν², Β' τὸ συνυπογράψαι· α' ἐν γράμμασι τοῦ κλήρου πρὸς τὸν πατριάρχη³, β' ὡς μάρτυρα εἰς δικαιοπραξίας ἀφορῶντα γράμματα, ὡς πρατήρια⁴, περιορισμούς⁵, γράμματα ἀφορῶντα εἰς κτηματικὰς καθόλου ὑποθέσεις⁶, ἐξοφλητικὰ γράμματα⁷, Γ' τὸ ἐκτελεῖν πατριαρχικῆ ἐντολῆ· α' σύντμησιν τοῦ ἁσματικοῦ μέρους τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν⁸, β' τὸ διδάσκειν ἐν ἐκκλησιαστικαῖς μουσικαῖς σχολαῖς⁹, γ' διορθοῦν τυπογραφικὰ σφάλματα ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς βιβλίοις¹⁰, δ' συνθέτειν ἀναστασιματάρια εἰρμολογικὰ μέλη κεγραγάρια, πασαπνοάρια.¹¹

¹ Ὅρα ἐν Συντ., 5, σ. 410-413.

² Ὅς πρὸς τὴν ἐν τῇ τῇ μητροπόλει Ἐφέσου ὑποκειμένη ἐκκλησίᾳ Ἀδραμυτίου ἀθῶσις τοῦ μοναχοῦ Ἰγνατίου, ὅρα τὸ ἀπὸ Σεπτεμβρίου 1315 συνοδικὸν γράμμα τοῦ Π. Ἰωάννου Π' τοῦ Γλυκεῖος ἐν A. P., 1, σ. 12.

³ Οὕτως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Χίου τὸ ἀπὸ 1539 γράμμα τοῦ ἐκεῖ κλήρου πρὸς τὸν Π. Μητροφάνην τὸν Γ' ὅρα ἐν Turcogr. σ. 284.

⁴ Οὕτως ἐν τῇ μητροπόλει Δυρραχίου τὸ ἀπὸ 18 Ἰανουαρίου 1246 πρατήριο γράμμα ὑπέγραψεν ὡς μάρτυς καὶ ὁ πρωτοψάλτης Γεώργιος. Ὅρα ἐν Byzantinische Zeitschrift, 14, σ. 569-571.

⁵ Οὕτως ἐν τῇ μητροπόλει Σμύρνης ὁ πρωτοψάλτης Γεώργιος ὁ Σαμουὴλ συνυπέγραψε τὸ ἀχρονολόγητον, ἀλλὰ πάντως τοῦ ἰγ' αἰῶνος γράμμα περιορισμοῦ. A. D., 3, σ. 144.

⁶ Οὕτω ὁ πρωτοψάλτης Νικόλαος συνυπέγραψε τὸ ἀχρονολόγητον γράμμα περὶ τινος γῆς τοῦ Μετέωρου ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Σταγῶν. Ὅρα ἐν Βυζαντιδῶν, 2, 1911, σ. 88.

⁷ Οὕτως ὁ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Ἀντιοχείας πρωτοψάλτης, πρότερον καπὶ-κεχαγιάς τοῦ Π. Ἀντιοχείας Σουλβέστρου, κυρίτζης Γιαννάκης συνυπέγραψε τὸ ἀπὸ 6 Αὐγούστου 1766 ἐξοφλητικὸν γράμμα τὸ βεβαιωθὲν μὲν ὑπὸ τοῦ Π. Κωνσταντινουπόλεως Σαμουὴλ τοῦ Χαντζερῆ, ὑπογραφὲν δ' ὑπὸ μητροπολιτῶν καὶ ὀφθαλμῶν, ὃ ὅρα ἐν Π. E., 2, σ. 208-210.

⁸ Οὕτω μεσοῦντος τοῦ ἰη' αἰῶνος ἐπετράπη ὑπὸ τοῦ Π. Κυρίλλου τοῦ Ε' ἡ σύντμησις τοῦ ἁσματικοῦ μέρους τῆς ἱερᾶς ἀκολουθίας τῇ πρωτοψάλτῃ τῆς Μ. Ἐκκλησίας Ἰωάννῃ τῷ Τραπεζουντίῳ ἀφ' οὗ καὶ ἤρξατο ἡ ἀνάλυσις τῆς κουκουζελείου ἀρχαίας γραφῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ὅρα ΓΕΔΕΩΝ, Χρονικὰ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ ναοῦ σ. 213.

⁹ Οὕτως ὁ πρωτοψάλτης τῆς Μ. ἐκκλησίας περὶ τὸ ἔτος 1775 Δανιὴλ ἀπὸ Τυρνάβου τῆς Θεσσαλίας κατεστάθη διδάσκαλος ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Π. Σωφρονίου τοῦ Β' ἰδρυθείσῃ μουσικῇ σχολῇ, διδάξας ἐν αὐτῇ μαθηματάριον.

¹⁰ Οὕτω ὁ περὶ τὸ ἔτος 1790 πρωτοψάλτης τῆς Μ. ἐκκλησίας Ἰάκωβος ὁ Πελοποννήσιος, διώρθωσε προτροπῇ τοῦ Π. Γρηγορίου τοῦ Ε' τὰ κατὰ καιροὺς παρεισφρήσαντα τυπογραφικὰ σφάλματα ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς βιβλίοις.

¹¹ Ὅρα Καλλιμάχου, Πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης συμπλήρωμα ἐν Ἐκκλησιαστικῷ Φάρῳ Ἀλεξανδρείας, 15, 1916, σ. 369, 370.

V. Προσέκει το ἀξίωμα κατὰ πάντα τὸν βίον, ἂν μὴ ἀποβάλλῃ τοῦτο 1) διὰ παύσεως, μάλιστα ἕνεκα σφαλμάτων¹, ἢ 2) διὰ παραιτήσεως². Τοῦναντίον καθίστατο τοποτηρητῆς τοῦ πρωτοψάλτου διὰ βαθὺ γῆρας³ ἢ χαλεπὴν νόσον⁴. Οἱ ἀποβάλλοντες τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοψάλτου τῆς Μ. ἐκκλησίας διὰ σφάλματα ἀπήρχοντο ἐνίοτε τῆς Κωνσταντινουπόλεως⁵. Ἐν τῇ Μ. ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως ὁ παραιτούμενος τὸ ἀξίωμα τοῦ β' δομῆστικου τοῦ πατριαρχικοῦ χοροῦ καθίστατο ἔστιν ὅτε α' πρωτοψάλτης ἐν ἐτέρῳ ναῷ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως⁶. Ἔστι δ' ὅτε β' δομῆστικος τοῦ πατριαρχικοῦ χοροῦ καθίστατο πρωτοψάλτης τις⁷.

Παρεμφερές πῶς πρὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοψάλτου εἶναι τὸ ὄφφικιον τοῦ ἀρχοντος μουσικοδιδασκάλου, κληρικοῦ τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς, ὅπερ δίδοται καὶ εἰς ἐνδειξιν τιμητικῆς διακρίσεως⁸.

¹ Οὕτως ὁ πρωτοψάλτης τῆς Μ. ἐκκλησίας Πέτρος ὁ Βυζάντιος ἐπὶ τοῦ Π. Καλλινίκου τοῦ Ε' διὰ τινὰ σφάλματα ἀπέβαλε τὸ ἀξίωμα.

² Οὕτως ὁ πρωτοψάλτης τῆς Μ. ἐκκλησίας Στέφανος ὁ Λαμπαδάριος παρητήσατο τὸ ἀξίωμα ἐν ἔτει 1876.

³ Οὕτω διὰ βαθὺ γῆρας τοῦ τῆς Μ. ἐκκλησίας πρωτοψάλτου Κωνσταντίνου τοῦ Βυζαντίου κατεστάθη τοποτηρητῆς ἐν ἔτει 1855 Ἰωάννης ὁ Λαμπαδάριος γενόμενος πρωτοψάλτης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου.

⁴ Οὕτω τοποτηρητῆς τοῦ νοσήσαντος, πρωτοψάλτου τῆς Μ. ἐκκλησίας Στεφάνου τοῦ Λαμπαδαρίου κατεστάθη Γεώργιος ὁ ἐκ Ραιδεστοῦ.

⁵ Οὕτως ὁ πρωτοψάλτης τῆς Μ. ἐκκλησίας Πέτρος ὁ Βυζάντιος ἐπὶ τοῦ Π. Καλλινίκου τοῦ Ε' διὰ τινὰ σφάλματα ἀποβαλὼν τὸ ἀξίωμα ἀπῆλθεν εἰς Χερσόνα, ἐκεῖθεν δ' εἰς Ἰάσιον, ἔνθα ἐτελεύτησε κατὰ τὸ ἔτος 1808.

⁶ Οὕτω λ. χ. ἐν ἔτει 1913 ὁ β' δομῆστικος τοῦ πατριαρχικοῦ χοροῦ παραιτησάμενος τὸ ἀξίωμα τοῦτο κατεστάθη α' ψάλτης τοῦ ἐν Ταταούλοις ναοῦ τοῦ ἀγίου Δημητρίου.

⁷ Οὕτω ὁ τέως α' ψάλτης τοῦ ἐν Προύσῃ καθεδρικοῦ ναοῦ πρότερον δὲ α' ψάλτης τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγιοσταφικικοῦ μετοχίου κατεστάθη ἐν ἔτει 1913 β' δομῆστικος τοῦ πατριαρχικοῦ χοροῦ. Ὅρα ἐν Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ, ἔτος ΛΓ', 1913, σ. 221.

⁸ Οὕτως ἐν ἔτει 1911 ἡ ἱερὰ σύνοδος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου κατὰ πρότασιν τοῦ πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ' ἀπένειμε, τῷ ἐν τῷ Ὠδείῳ Ἀθηνῶν καθηγητῇ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς Ψάχῳ, τὸ ὄφφικιον τοῦ ἀρχοντος μουσικοδιδασκάλου καὶ κληρικοῦ τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας. Ὅρα ἐν Ἱερῷ Συνδέσμῳ, 1911, ἀριθ. 150, σ. 15.

ΑΝΤ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΥ.— Αἱ «πόλεις» τοῦ Φιλίππου τοῦ Β' ἐν Μακεδονίᾳ.